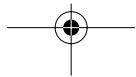
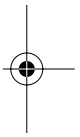
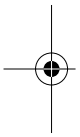
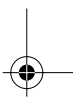
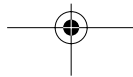
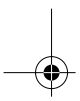
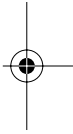
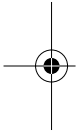

Sosialpedagogikk

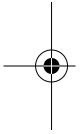

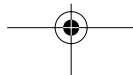
Bent Madsen

Sosialpedagogikk

– integrering og inkludering
i det moderne samfunnet

UNIVERSITETSFORLAGET

© Universitetsforlaget 2006

ISBN-13: 978-82-15-00971-1

ISBN-10: 82-15-00971-9

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med rettighetshaverne er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Originalens tittel: *Sosialpedagogikk. Integration og inklusion i det moderne samfund.*

© Bent Madsen/Hans Reitzels Forlag, København, 2005.

Oversatt av: Ole Henrik Fosland

Henvendelser om denne utgivelsen kan rettes til:

Universitetsforlaget AS

Postboks 508 Sentrum

0105 Oslo

www.universitetsforlaget.no

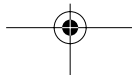
Omslag: Nina Lykke

Sats: Rusaanes Bokproduksjon AS

Trykk og innbinding: AIT Trykk Otta AS

Boken er satt med: Adobe Garamond 11/13

Papir: 80 g Ensolux Cream 1,6

Innhold

Forord til norsk utgave 13

Innledning

The excluded strike back 17

    Sosialpedagogikk i verden 17

    Den sosialpedagogiske verden 18

Kapittel 1

Sosialpedagogikken i dialog med samfunnet 21

    Sosialpedagogikk på europakartet 21

    Sosialpedagogikk – fag eller yrke? 24

    Sosialpedagogikken i Norge 25

        Det sosialpedagogiske studiet ved Universitetet i Oslo 25

        Sosialpedagogiske studier ved norske høyskoler 26

        Barnevernspedagogutdanningen og sosialpedagogikk 26

        Barnevernspedagogenes kunnskaps- og kompetanseområder 27

        Barnevernspedagogens kjerneområder og arbeidsfelt 29

        Kommunal barnevernstjeneste 30

        Statlig barnevern – institusjonsbarnevernet 30

        Skoleverket og barnehager 30

    Sosialpedagogikk på danmarkskartet 31

        Fire kjerneområder 32

    Politisk regulering av normalitet 34

    Sosialpedagogikken kontekstualiseres 35

Kapittel 2

Utvikling i sosialpedagogisk teori og metode 37

    To historiske utviklingsspor i dansk sosialpedagogikk 37

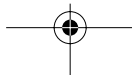
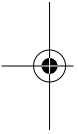
        Det sosiale spørsmålet 39

        Det sosiale individet 40

        Sosialpedagogikkens nye aktualitet 41

        Har det blitt normalt å være avviker? 41

    Sosialpedagogiske diskurser 42

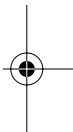
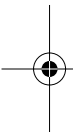

Behandlingsdiskursen	43
Handlingsdiskursen	45
Forhandlingsdiskursen	46
Tre forskjellige svar på det sosiale spørsmålet	48
Sosialpedagogisk faglighet	49
Faglig kunnskap	49
Faglige metoder	50
Faglige verdier	50
Problemer i sosialpedagogikkens faglighet	51
Tre scenarier for sosialpedagogikken	53
Sosialpedagogikken defineres inn i andre profesjoner	53
Sosialpedagogikken blir til allmennpedagogikk	54
Sosialpedagogikken selvstendigjøres	54
Betingelser for selvstendigjøring av sosialpedagogikken	55
Et kunnskapsbasert fag	55
Utvikling av sosialpedagogiske kunnskapsfelt	56

Kapittel 3

Sosialpedagogikk i samfunnets konfliktfelt	58
En sosialpedagogikk på modernitetens betingelser	58
Hvordan stilles det sosiale spørsmålet?	59
Det refleksivt moderne – de selvvalgte, de valgte og de bortvalgte	61
Ved inngangsportene til systemet	62
De bundne og de valgte relasjonene	64
Selvidentitet som livshistorie	64
Kampen om kontrollen over livshistorien	65
Risikosamfunnet – de tilegnede og de ikke-tilegnede	66
Refleksivitet og risiko	67
Fristilling til ny avhengighet	68
Et individualisert samfunn av uselvstendige	68
Fra normalbiografi til valgbiografi	69
Farefellesskap	69
Den nye institusjonelle avhengigheten	70
Det komplekst moderne – de inkluderte og de ekskluderte	70
Det funksjonelt differensierte samfunnet	71
Sosial inkludering og ekskludering – en inne–ute-dimensjon	72
Det hierarkiske samfunnet – en oppe–nede-dimensjon	72
Ingen «ansvarlig» instans	73
Det moderne samfunnets inkluderingssystem	74
Inkludering forutsetter inkludering	74
Det flytende moderne – de mobile og de immobile	75

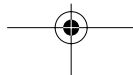
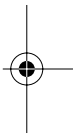
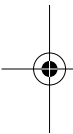

Sikkerhet og frihet	75
Disiplinerende deregulering	76
De mobile og de immobile	77
Holde inne eller stenge ute?	78
Menneskelig avfall	79
En sosialpedagogikk på modernitetens vilkår	80
Sosial inkludering og ekskludering på alle nivåer	80
Livslangt inkluderingsarbeid	81
Ny institusjonell avhengighet – særlig for de svake gruppene	82
Individualisering – tross økt gjensidig avhengighet	83
Institusjoner handler ikke ut fra moralsk ansvar	83
Ingen institusjoner kan romme «hele mennesket»	84
Kampen om livsfortellinger	85
Sosialpedagogiske kunnskapsperspektiver	86

Kapittel 4

Normalitet og avvik	90
Normalitet som gjensidige forventninger	90
Normalitet i det sosialpedagogiske hverdagslivet	91
Brukerbilder	92
Forventninger til fortid og fremtid	92
Normalitet i hverdagslivet i barnehagen	93
Det kompetente barnet	93
Det selviakttakende barnet	95
Normer i det moderne samfunnet	96
Tre typer normer	96
Teorier om normer og utviklingen av dem	98
Normer eroderes	98
Normer rasjonaliseres	99
Refleksivitet som ny norm	100
Sosial kontroll og avvikerkontroll	101
Utviklingen i formene for sosial kontroll	101
Avvik som sosial konstruksjon	103
Det moralske og det umoralske barnet	104
Det veloppdragne og det uoppdragne barnet	105
Det sunne og det usunne barnet	106
Det stimulerte og det ustimulerte barnet	107
Det kompetente og det inkompetente barnet	108
Om å være både eksklusiv og inkludert	109
Normalitetsbestemmelse i sosialpedagogisk arbeid	110
Normer – regler eller mening?	114

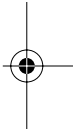
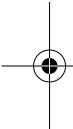

Kapittel 5

Integrering, marginalisering og utstøting	116
Oppfatninger av integrering og marginalisering	116
Integrering gjennom sosial tilhørighet	117
Integrering gjennom sosial differensiering	118
Integrering gjennom rettigheter	119
Integrering gjennom sosiale nettverk	120
Marginalisering – en ufrivillig posisjon	121
Frivillighet og ufrivillighet i marginalisering	121
Forskjellige grader av marginalisering og utstøting	121
Integrering, marginalisering og utstøting som prosesser	122
Integrering og normalisering	122
Sosialpedagogiske integreringsarenaer	123
Fengselet – sterk normalisering og svak integrering	123
Behandlingsinstitusjonen – én og samme arena	124
Den pluralistiske institusjonen – flere atskilte arenaer	126
Serviceinstitusjonen – den frivillige integreringsarenaen	127
Hjemmet som institusjon – profesjonell hjemlighet	128
Den positive gettoen – et fellesskap av uvanlige mennesker	128
Familien som behandlingsrom – ansvaret tilbake til familien	130
Mentorordninger – avprofesjonalisert støtte	131
Mannsoppdekning – oppdemming av individer	132
Lokalsamfunnet og de stedbundne	133
Normaliserende integrering i tvangsfellesskap	133
Segmentær integrering i stammefellesskap	134
Kommunikativ integrering i pluralistiske fellesskap	135
Differensiert integrering	135
Utviklingstendenser på sosialpedagogiske integreringsarenaer	137
Patriarkalsk orientering	137
Strukturell orientering	138
Terapeutisk orientering	139
Relasjonell orientering	140
Kognitiv orientering	142
Medisinsk orientering	143
Kulturell orientering	144

Kapittel 6

Sosial inkludering og ekskludering	146
Sosialpedagogikkens offensive dimensjoner	146
Hvilke problemer er sosial inkludering svaret på?	147
Sosial inkludering som samfunnsdeltakelse	147

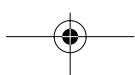

Sosial inkludering som medborgerskap	148
Sosial inkludering som dannelsesperspektiv	148
Den relasjonelle forståelsen	150
Romslighet og sosial inkludering – en begrepsavklaring	150
Målperspektiver i sosial inkludering	152
Prosesser i sosial inkludering	152
Kritikk av hittil rådende integreringsforestillinger	153
Grensekamper i det sosiale rommet	154
Segregere for å kunne integrere	156
Ekskluderingens faglige kultur	157
Konstruksjon av avvikere – en prosess med mange interesser	158
Et interaksjonistisk perspektiv på avvik	158
Individuelle forklaringer	159
Strukturelle forklaringer	159
Primær- og sekundæravvik	160
Sosial devaluering	160
1. Personen iakttas i et sosialt samspill	161
2. Personen utpekes og defineres som annerledes	161
3. Personen sammenlignes med det normale	161
4. Personens atferd kategoriseres	162
5. Personen identifiseres med en gruppe	162
6. Personen tildeles mindrevverdige roller	162
Sosial arv og stigmatisering	163
Betingelser for stempingsprosesser	164
Arrangerte degraderingsseremonier	165
Fire forskjellige utgaver av samme person	165
To perspektiver på forholdet mellom individ og fellesskap	167
Individ og fellesskap	167
Det spesielle og det generelle	168
Normalisering og diversitet	168
Utvikling og identitet	169
Læring og sosial deltakelse	171
Inkludering i et ressursperspektiv	171

Kapittel 7

Sosialpedagogikk og sosial inkludering	173
Det inkluderende hverdagslivet	173
Sosialpedagogikk i nærmiljøet	174
Sosialpedagogikk i barnehagen	175
Barnas egne kategoriseringer	176
Forskjeller i barns og voksnes kategoriseringer	177

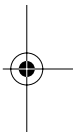
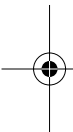

Institusjonelle barrierer for sosial inkludering	178
Differensierte fellesskap	180
Betingelser for deltakelse	180
Aktivitetsfellesskap	181
Erfaringer med sosial inkludering i barnehager	182
Fysisk romslighet	183
Kommunikativ og sosial romslighet	183
Pedagogisk relasjonsarbeid	184
Deltakelsens objektive og subjektive betydning	184
Kompenserende relasjoner	185
Individ og fellesskap – et pedagogisk spenningsfelt	185
Grenser for pedagogisk romslighet	186

Kapittel 8

Sosialpedagogiske dannelsesprosesser	188
Sosialpedagogikk på grensen	189
Dobbelt ekskludering	189
Flytende, men mindre gjennomtrengelige, grenser	190
Dobbelt inkluderte mennesker	191
Sosialpedagogiske grenseoverganger	192
Horisontale og vertikale dannelsesprosesser	192
Dannelse av identiteter	193
Jeg, meg og de andre	193
I andres øyne	194
Tre former for identitetsdannelse	195
Selvidentitet	195
Personlig identitet	196
Sosial identitet	197
Scener for identitetsdannelse	198
Kampen for anerkjennelse	199
Bevissthet om urett	200
Tre sfærer for anerkjennelse	200
Hverdagslivets mening og mestring	203
Det stabile og flyktige hverdagslivet	203
Dannelse av fellesskap	204
Etiske og estetiske fellesskap	205
Samfunnmessige vilkår for fellesskapsdannelse	206
Fellesskap og sosialt ansvar	207
Dannelse av inkluderende fellesskap	209
Fellesskap på institusjonelle betingelser	210
Døgninstitusjonens to dagsordener	210

Den enes inkludering – den andres ekskludering	211
Inngangene til fellesskapet	212
Profesjonelle relasjonstyper	213

Kapittel 9

Sosialpedagogiske dannelsesfellesskap	217
Sosialpedagogikk for sårbare aktører	217
Rett til både deltakelse og beskyttelse	218
Den sårbare aktøren	219
Etikk og faglig refleksjon	220
Sosialpedagogisk intervensjon – verdier og begrunnelse	220
Utviklingen i forholdet mellom etikk og moral	221
Faglige normer og hverdagslivets normer	222
Etikken – det tredje handlingsrommet	223
Dannelse av fellesskap og individer	223
Et sosialpedagogisk dannelsesbegrep	224
Dannelse og utvikling av kompetanse	224
Læring og sosial deltakelse	225
Sosial kompleksitet og kulturell fleksibilitet	226
Sosialpedagogisk modell for dannelsesfellesskap	227
Tilhørighetsfellesskap	229
Verdifellesskap	230
Arbeidsfellesskap	231
Medborgerfellesskap	232
Eksistensiell refleksjon	233
Personlig dannelse	235
Fire sosialpedagogiske kunnskapsfelt	235
Det samfunnsmessige kunnskapsfeltet	236
Det institusjonelle kunnskapsfeltet	236
Det relasjonelle kunnskapsfeltet	237
Det individuelle kunnskapsfeltet	238
Sosialpedagogiske råderom – betingelser og perspektiver	239
Sosialpedagoger under styringens krysspress	239
Sosialpedagogikk i supervisjonsstaten	241
Litteratur	244

